

Avdelning eller institution
Avdelningen för ledningsstöd och ekonomi

Datum
2024-10-15

Sverker Johansson
Mikael Berglund

Högskolan Dalarnas omvärldsanalys 2024

Omvärldsanalys 2024 Högskolan Dalarna

Denna omvärldsanalys är ett underlag för planering och beslutsfattande vid Högskolan Dalarna, i första hand inför den långtidsplanering som pågår verksamhetsåret 2024. Omvärldsanalysen är en del av lärosätets verksamhetsplanering och uppdateras årligen. Den tas fram av avdelningen för ledningsstöd och ekonomi inom Verksamhetsstödet. Målgrupp är rektorsfunktionen, prefekter och andra beslutsfattare vid högskolan.

Omvärldsanalysen är uppdelad i två huvuddelar, en del med kvalitativ analys av bredare trender i omvärlden (rubrik ”Omvärld”) och en del med kvantitativa data (rubrik ”Benchmarking inom högskolesektorn”) där Högskolan Dalarna jämförs med andra liknande lärosäten. Underlaget är framtaget sommaren 2024 och den statistik som presenteras sträcker sig huvudsakligen fram till och med år 2023.

Sammanfattning

Breda omvärldstrender under 2024 som bör beaktas i Högskolan Dalarnas planering:

- Världspolitiken är spänningsfylld (Israel-Gaza-krisen sedan hösten 2023, interna demonstrationer inom akademien, Ukraina, Kina). Akademiskt utbyte med vissa länder kan bli problematiskt och ställer krav på integritet och omdöme.
- Digitalisering och AI innebär möjligheter men även utmaningar vad gäller cybersäkerhet, informationssäkerhet och integritet.

Trender i svensk högskolepolitik:

- Fortsatta satsningar på utbildningar inom samhällsnyttiga sektorer. Brytning efter regeringsskiftet 2022 inte märkbar.
- Minskade utbildningsanslag 2025–2027.
- Administrativ expansion och hotad frihet inom akademien betonade som problem av regeringen.
- Statlig styrning åtföljs av misstro inom sektorn (styrelsers mandatperioder, detaljreglering av forskningsanslag).
- Vissa grundförhållanden debatteras fortsatt: t.ex. myndighetsformen, akademisering av yrkesutbildning, kollegialt styre, former för forskningsfinansiering.

Statistik där Högskolan Dalarna avviker från omvärlden:

- Större utbildningsutbud i förhållande till lärosätets storlek, än jämförbara lärosäten.
- Större andel anslagsmedel än riket, och mindre från alla andra finansiärer utom kommuner.
- Lägre genomsnittlig studentpeng (intäkt per HST) än jämförelsegruppen. Detta beror framför allt på den i jämförelse högre andelen humaniora i utbildningsmixen vid HDa.
- Färre reserver till såväl program som fristående kurs, än jämförbara lärosäten.
- Lägre prestationsgrad än jämförbara lärosäten, vilket hänger samman med hög andel studenter som läser fristående kurser och på distans (program har överlag högre prestationsgrad än fristående kurs, och campusstudier högre än distansstudier).
- Lägre ekonomiskt resultat över flera år än jämförbara lärosäten.
- Högre medelålder bland medarbetare än genomsnittet inom sektorn.

Omvärld

Anslag

Minskande anslag de kommande åren för grundutbildning aviseras för såväl Högskolan Dalarna som flera andra liknande lärosäten, både i förra höstens budgetproposition och i årets (Regeringen 2023, 2024). Anslaget skrivs upp nominellt men då pris- och löneuppräknings räknas av blir utfallet en reell resursminskning inom utbildning (för Högskolan Dalarna blir det jämfört med 2024 ca -9 mkr 2025, -19 mkr 2026, -24 mkr 2027). Forskningsanslagen hålls oförändrade. En anledning till minskningen torde vara en önskan om allmän hushållning med offentliga medel i en situation där annat kräver resurser. Detta råder det troligen ingen politisk oenighet om, även om riksdagspartierna kan olika uppfattning om praktiska lösningar och prioriteringar. I budgetpropositionen för 2025 påtalas även lärosätenas sparade myndighetskapital och en effektiviseringsambition. För Högskolan Dalarnas vidkommande medför detta ytterligare svårigheter i en redan besvärlig ekonomisk situation med minimalt myndighetskapital.

Det är möjligt att en resursminskning generellt medför ett utökat nyttofokus inom sektorn. Vård- och skolområdet är sektorer som troligen ges skäligen finansiering. En ambitionshöjning rörande naturvetenskap och teknik syntes i budgetpropositionen hösten 2023, med ökade anslag samt ett ”ingenjörspaket”, knutet till bl.a. kompetensbehov för nyindustrialisering och klimatomställning. I budgetpropositionen för 2025 har denna satsning inräknats i ökade ersättningsbelopp för utbildningsområdet. Detta är knutet också till regeringens STEM-strategi som avses presenteras vid slutet av 2024 (Regeringskansliet maj 2024). Regeringen har vidare aviserat en utbyggnad av de statliga forskningsanslagen t.o.m. 2028 (SVT sept 2024). I budgetpropositionen nämns också en höjning av ersättningsbeloppen för humaniora- och samhällsvetenskapsområdet, en satsning som inte omedelbart främjar nyttoperspektivet så som det vanligen framställs. Högskolan Dalarna har relativt stor andel studenter inom alla dessa områden och kan i någon mån gynnas av de höjda ersättningsbeloppen (se figur 20 nedan).

Säkerhetsfrågor

Svenska lärosäten kommer säkerligen framöver att behöva hantera både fysiska hot mot säkerheten och verksamhetshot riktade mot datahantering och digitala system. Även hot mot lärosätens integritet genom t.ex. anställdas uppgiftslämnande eller missbruk av befogenheter är risker som måste beaktas, då sådant förekommit eller misstänkts inom andra myndigheter (illustrerat av regeringsuppdrag till Statskontoret och Brottsförebyggande rådet, juni 2024).

En extern faktor som haft betydelse under det senaste året är krisen i Mellanöstern (Gaza-kriget och dess utvidgning). Demonstrationer, hot och verksamhetsstörningar, har blivit verklighet i Sverige och lärosätena i Sverige behöver ha både fysisk och policyrelaterad beredskap för detta. Grundhållningen att lärosätena inte ska göra egna policyuttalanden eller bedriva egen politik på annat sätt tycks ha vidmakthållits, liksom att inte ge efter för påtryckningar från demonstranter.

De utökade kraven på öppenhet rörande forskningsdata medför större kapacitetsbehov men även ökad känslighet, i den mån digitala data är attraktiva i sig eller ses som angelägna att påverka eller blockera. Dessa saker kommer fortlöpande att behöva hanteras av lärosätena. Riksrevisionen fastslog i en rapport (december 2023) att svenska lärosätens arbete med informationssäkerhet är ineffektivt. Man återoppar i rapporten både risk för cyberattacker och underrättelseverksamhet riktad mot lärosäten. Fokus i granskningen låg på naturvetenskaps- och tekniksektorn. Troligen är dock slutsatserna relevanta även för lärosäten med annan tonvikt. Att Högskolan Dalarna inte står skyddad mot cyberattacker framgick i januari 2024 när en attack mot Tietoevry blockerade normal verksamhet i personalsystemet Primula under en tid. Vetenskapsrådet har juli 2024 fått ett regeringsuppdrag

rörande svensk e-infrastruktur för forskning (Regeringen 2024). Häri nämns säkerhetsaspekter även om annat är dominerande, såsom effektiv användning av data och organisatoriska frågor.

Regeringen har under sommaren remitterat en rapport om ”ansvarsfull internationalisering” (UHR m.fl. 2024), med vilket avses en internationalisering inom akademien som tar välavvägda hänsyn till säkerhetsfrågor rörande t.ex. forskningsrön, ekonomiskt beroende och enskilda individers agerande. Säkerhetsfrågan och dess akademianknytning har återkommit i debatten under det senaste året. Kinas centralstyrning av internationellt utbyte är en viktig punkt här. Delrapportens förslag framhölls av statsrådet som viktiga åtgärder (SvD april 2024). Kina är samtidigt det land som forskare vid Högskolan Dalarna sampublicerade mest med 2020–2022 (Figur 25).

Högskolan behöver i sitt interna arbete med samverkan beakta skyddsvärden och sårbarheter, både på central nivå och ute i verksamheten, och iaktta särskild försiktighet vid samverkan med problematiska länder som Kina. Samverkan med olämpliga partners kan skada högskolans förtroende hos andra samverkanspartners.

Akademisk frihet

Den regering som tillträdde 2022 höll inledningsvis en hög profil i frågan om akademisk frihet. En genomförd remiss (UKÄ 2024) gav dock ett utfall som snarast pekade på otydligheten i begreppet och intressenternas skilda prioriteringar. Den offentliga styrningen och finansieringsformerna som lärosätena lyfte fram som ett problem för den akademiska friheten låg egentligen utanför remissens fokus.

Frågor som högskolestyrelsernas mandatperiod, indragning av öronmärkta medel till utvecklingsforskning, annan öronmärkning av anslag, lärosätenas hållning i Gazakrisen och annat, har illustrerat svårigheten med att använda den akademiska friheten som ledstjärna för beslutsfattande. Frågan har återkommit i medier under 2023 och 2024 men möjligen finns nu en viss trötthet kring begreppet. I en rapport om akademisk frihet från SUHF (Ekberg 2023) framhålls behov av stärkt lagstiftning och grundlagsskydd av akademisk frihet. Denna konkreta åtgärd tycks inte vara aktuell i dagsläget, vilket fråntar de uttalade politiska önskemålen om akademisk frihet en del av deras tyngd.

Högskolestyrelsernas tillsättande och mandatperiod nämndes ovan. Nya styrelser har tillsatts (sept 2024) med en mandatperiod t.o.m. april 2028. Bristande säkerhetskompetens lyftes tidigare fram som skäl till en mandatperiod på endast 17 månader fram till september 2024. I maj 2024 kritiserades statsrådet Mats Persson av konstitutionsutskottet för sin hantering av denna fråga (Riksdagen 2024). Regeringen beslutade i juli om ett tillägg i högskoleförordningen rörande säkerheten inom lärosätenas verksamhet (se t.ex. Universitetsläraren sept 2024).

I en nyare SUHF-rapport (Ahlbäck Öberg & Boberg 2024) påtalas även avveckling av kollegiala organ som en skadlig utveckling för lärosätena, som gör dem mer lika myndigheter generellt och som underminerar deras självständighet och integritet. Ahlbäck Öberg (2023) framhöll faktiskt Högskolan Dalarna som exempel på ett lärosäte som i detta hänseende tedde sig i första hand som en myndighet. Notabelt är kanske att flera utländska lärosäten med mycket högt anseende inte har framstått som de tydligaste försvararna av akademisk frihet, och inte heller som de tydligaste rörande sina värderingar. Flera rektorer vid amerikanska prestigelärosäten har t.ex. under den senaste tiden fått avgå efter otydligheter kring Gazakonflikten i offentliga utfrågningar (AP 2024).

Administrativ expansion och politisk styrning inom sektorn

En fråga som blir intressant att följa är huruvida en dämpning i de offentliga kontroll- och granskningsambitionerna inom sektorn kan komma att äga rum. Regeringens har tydligt uttalat en vilja att minska högskolans administrativa börda (Regeringskansliet 2024). En sådan tendens har kunnat skönjas sedan hösten 2021 och regeringsombildningen då. Det som minskats enligt regleringsbrev till

sektorns myndigheter rör uppdrag eller återrapporteringar inom hållbarhets- och mångfaldsområdet (dessa termer tagna i vid bemärkelse). Det är tänkbart att Tidöpartierna är villiga att fortsätta nedprioritera dessa fält, vilket framskyttat under sensommaren i samband med pågående budgetförhandlingar (SR 2024). Det kan också noteras i sammanhanget att UKÄ har ett uppdrag i regleringsbrevet för 2024 att kartlägga utvärderingars inverkan på lärosätenas administrativa börda (slutrapportering december 2024). Statskontoret har också nyligen fått ett utredningsuppdrag rörande konsekvenser av den administrativa bördan inom sektorn (Regeringen, juni 2024).

Problematiken skildras systematiskt i en rapport publicerad nyligen av SUHF (Ahlbäck Öberg & Boberg 2024). Man noterar där att lärosätenas åligganden via regleringsbrev minskat de 2–3 senaste åren men bedömer ändå att återrapporteringskrav är en besvärande börda för lärosätena, bland annat eftersom förordningsanvisningar i viss mån ersatt explicita krav i regleringsbrev samt då lärosätena i avsevärd grad belastas av uppdrag via andra sektorsmyndigheter, främst UKÄ. Likaså noteras i rapporten att lärosätena normalt inte kompenseras ekonomiskt för det utökade redovisningsarbetet. Säkerhetsläget nämns som något som medför ökade krav på intern administration, liksom etikprövningslagen, tillgänglighet (av digitalt material för personer med funktionsvariationer) och informationssäkerhet. En aktuell utökning av lärosätenas skyldigheter är nya föreskrifter från Ekonomistyrningsverket (ESVFA 2023:2) som anger att lärosätena i årsredovisningen bör presentera förklaringar och värdeomdömen rörande det man presenterar, en anmodan som inte funnits tidigare och som kan föranleda ett merarbete.

Högskolan Dalarna har under de senaste åren utökat administrationens andel av verksamheten (se Figur 23 nedan) men skiljer sig i detta inte märkbart från övriga lärosäten idag.

Annat inom sektorn

Remissflödet under 2023–24 pekar på en önskan om centralisering (myndighetsstruktur för forskning, organisation av VFU i vårdutbildningar) men också en ökad flexibilitet inom sektorn (vidareanvändning av vårddata, akademikers mobilitet, minskad låsning vid upphovsrätt). Dessa saker är inte nödvändigtvis oförenliga och speglar möjligtvis en strävan efter smidigare och effektivare drift. En färsk lagrådsremiss (Regeringen 2024) om forskningsdatabasers användning pekar också i denna riktning.

En viktig fråga är lärosätenas roll och högskolesveriges hela struktur. Tidöpartierna var i den senaste valrörelsen mer benägna att förespråka resursfokusering och att i praktiken att gynna större lärosäten. Tydliga åtgärder i denna riktning har knappast märkts hittills i regeringsarbetet och sannolikt har andra ärenden högre prioritet i dagsläget (tidig höst 2024). En konkret fråga är om ekonomiska prioriteringar samt resursstyrning så småningom kan bidra till att ”onödiga” utbildningar faller bort. Regeringens åtgärder hittills pekar dock knappast ditåt. Anslagssänkningen i den senaste budgetpropositionen som påtalades inledningsvis tycks träffa lärosätena brett. Uttalanden i samband med presentationen av en forskningssatsning inom ramen för den kommande budgetpropositionen (SVT sept 2024) kan dock möjligen ses som en förvarning om resurskoncentration i riktning mot de forskningstunga lärosätena.

Fördelning av forskningsanslag för att mer gynna yngre lärosäten, vilket rimligtvis inkluderar Högskolan Dalarna, har annars föreslagits (Brommesson m.fl. 2024). Dessa tar idag emot mindre volymer av forskningsanslag och har samtidigt större andel studenter från studieovana miljöer och större pedagogiska utmaningar. Rapporten har dock inte fått märkbart genomslag i allmän debatt. Universitetsläraren (feb 2024) tog i en artikel upp Mittuniversitetets särskilda mentorsstöd till studenter som av olika skäl, även psykisk ohälsa, har svårigheter med studierna, under rubriken ”supported education”. Liknande stöd vore sannolikt motiverade även vid andra yngre lärosäten, med deras bredare studentbas. Dock kan den ovan beskrivna resursbristen inom sektorn i dagsläget medföra att anslag för stöd måste dras in.

En utredning om svensk lärar- och förskolläraryt utbildning pågår och ska slutredovisa resultat i november 2024 (direktiv Regeringen 2023). För Högskolan Dalarna, med dess etablerade lärarutbildning och pågående interna omstöpning av dennas organisation, kommer förslagen att vara av särskilt intresse. Vissa av utredarens uppdrag är troligen värda speciell uppmärksamhet, t.ex. att se över möjligheten till lokalisering av utbildningar på färre lärosäten.

EU och världen

En påtaglig strömning i många länder i vår samtid är en konservativ och protektionistisk nationalism. Detta kan leda till minskad frihandel, minskat internationellt samarbete, och även minskat akademiskt utbyte. För lärosäten med omfattande internationell samverkan kan detta medföra svårigheter. Högskolan Dalarna som helhet hör inte till dessa, men vissa delar av verksamheten kan vara sårbara.

EU:s ambitioner kan komma att bli tydligare efter att det i juni valda EU-parlamentet och övriga organ funnit sina former. Sedan förra omvärldsanalysen tycks ingen egentlig omläggning av ambitioner för sektorn ha skett. Aktuellt för Högskolan Dalarna är utvidgningen av praktik inom sjuksköterskeutbildningar, vilket stammar från EU-direktiv och som illustrerar vikten av att tidigt vara uppmärksam på arbetet inom unionen. Regeringens grundhållning gentemot EU-förslag liknar de tidigare regeringarnas: välvilligt men med förbehåll, och det går att ana en benägenhet att hålla rekommendationer och direktiv från EU på armslängds avstånd. Exempel på områden där centraladministrativa ambitioner troligen vidmakthålls eller byggs ut rör Europauniversitet (som ingår i plan fram till 2025: Regeringskansliet FPM 2020, UHR 2024), kvalitetsgranskning (ENQA 2024, Regeringskansliet FPM 2024) och jämställdhetsintegrering (Europeiska kommissionen 2024). Likaså är EU-krav inom säkerhetsarbetet administrationsdrivande för den svenska högskolesektorn (Ahlbäck Öberg & Boberg 2024).

I frågan om Europauniversitet har anslutning av svenska lärosäten skett i snabb takt under de senaste åren, med i nuläget 24 anslutna lärosäten (varav 11 anslutna efter 2022: Europeiska kommissionen 2024). Högskolan Dalarna har inte inlett sådant samarbete. UHR ger en redogörelse för situationen i början av året i en rapport som även behandlar lärosätenas överväganden samt de fördelar och utmaningar man noterat i detta samarbete (UHR 2024).

Sverige har nyligen ställt sig bakom en EU-förordning om reglering genom ”chat control”, ett regelverk som härrör från ett rätt utdraget arbete inom EU och en under senvåren presenterad kompromiss (SvD juni 2024). Syftet är att bekämpa sexuella övergrepp genom övervakning av sociala medier och appar. Beslutet öppnar principiellt för spårningar även av annat material och en offentlig kontroll av medborgarnas privata utbyten, något som i förlängningen kan komma att påverka även högskolesektorn. En annan kontrollmekanism, ”Trusted Flaggars” (ungefär ”betrodna anmälare”), har utarbetats och avses implementeras inom EU som en del av EU:s Digital Services Act (Europeiska kommissionen 2024). De ”betrodna anmälarna” ska enligt förordningen inom sina uttalade områden och syften kunna varna om illegalt eller på annat sätt olämpligt innehåll på digitala ytor inom EU samt ställa krav på åtgärder av tjänstens tillhandahållare. En handfull sådana ”flaggars” är idag (sept 2024) godkända av nationella regeringar. Systemet kräver i sig viss administration, centralt och nationellt, men den större risken är troligen den politiska styrningen och begränsningen av medborgarnas frihet, och även akademiens frihet, som kan uppkomma vid tillämpningen.

Nya behov och nya förutsättningar

Behoven på arbetsmarknaden och en rad andra inslag i samhället förändras med tiden, såsom tekniska krav, demografi, synen på flexibilitet och på individuella lösningar. Vissa förhållanden är specifika för Dalarna (se t.ex. i Region Dalarnas strategi för 2021–2030). Demografiska och socioekonomiska förhållanden, med låg utbildningsnivå och åldrande befolkning, är en utmaning för länet.

Utvecklingen kan generellt medföra krav på andra utbildningsformer, förutom icke-akademiska utbildningar även t.ex. modulutbildningar och fri-fart-kurser, och en motsvarande minskning i

intresset för högskoleprogram i ordinarie takt. En särskild ersättningsmodell för utbildningar för omställning och vidareutbildning utreds för närvarande (Regeringskansliet 2024), syftande till att tillgodose marknadens kompetensbehov. I den senaste budgetpropositionen (Regeringen 2024) förespråkas dock campusutbildningar såsom viktiga för utbildningskvalitet och för att höja prestationsgraden. Högskolan Dalarna gynnas knappast om en sådan ambition blir verklighet. Den låga prestationsgraden (Figur 11) är en tydlig utmaning för lärosätet.

Artificiell intelligens, AI, har varit en mycket stor fråga i offentligt samtal under året. AI kan bli självklara inslag i utbildning inom nära framtid men även i administration, till exempel för att handlägga, skriva verksamhetsberättelser, kursplaner, policies eller för den delen omvärldsanalyser. UKÄ har i en ny rapport om AI och utbildningsutbud (UKÄ 2024) framhållit flexibilitet i utbudet men föreslagit tämligen konventionella lösningar (uppdragskurser, fristående kurser och utbildningsmoduler vid samarbete mellan lärosäten). Generativ AI aktualiserar konkreta akademiska vardagsfrågor som t.ex. examination, upphovsrätt, källhänvisning m.m. och är en högaktuell fråga för Högskolan Dalarna idag, särskilt med tanke på lärosätets digitaliseringsambition och utbyggnad av distansutbildningar.

Den gröna omställningen och tillväxten och etableringen av företag i närheten av Högskolan Dalarna gör att kompetensbehovet inom teknikområdet ökar. Ett gott exempel är Hitachi Energy i Ludvika som sedan några år tillbaka anställer i snitt tre personer om dagen, året om, och planerar att göra så även kommande år. Dock finns en osäkerhet inom området som visas av den senare tidens svårigheter för Northvolt, med finansiella problem och nedlagd satsning i Borlänge.

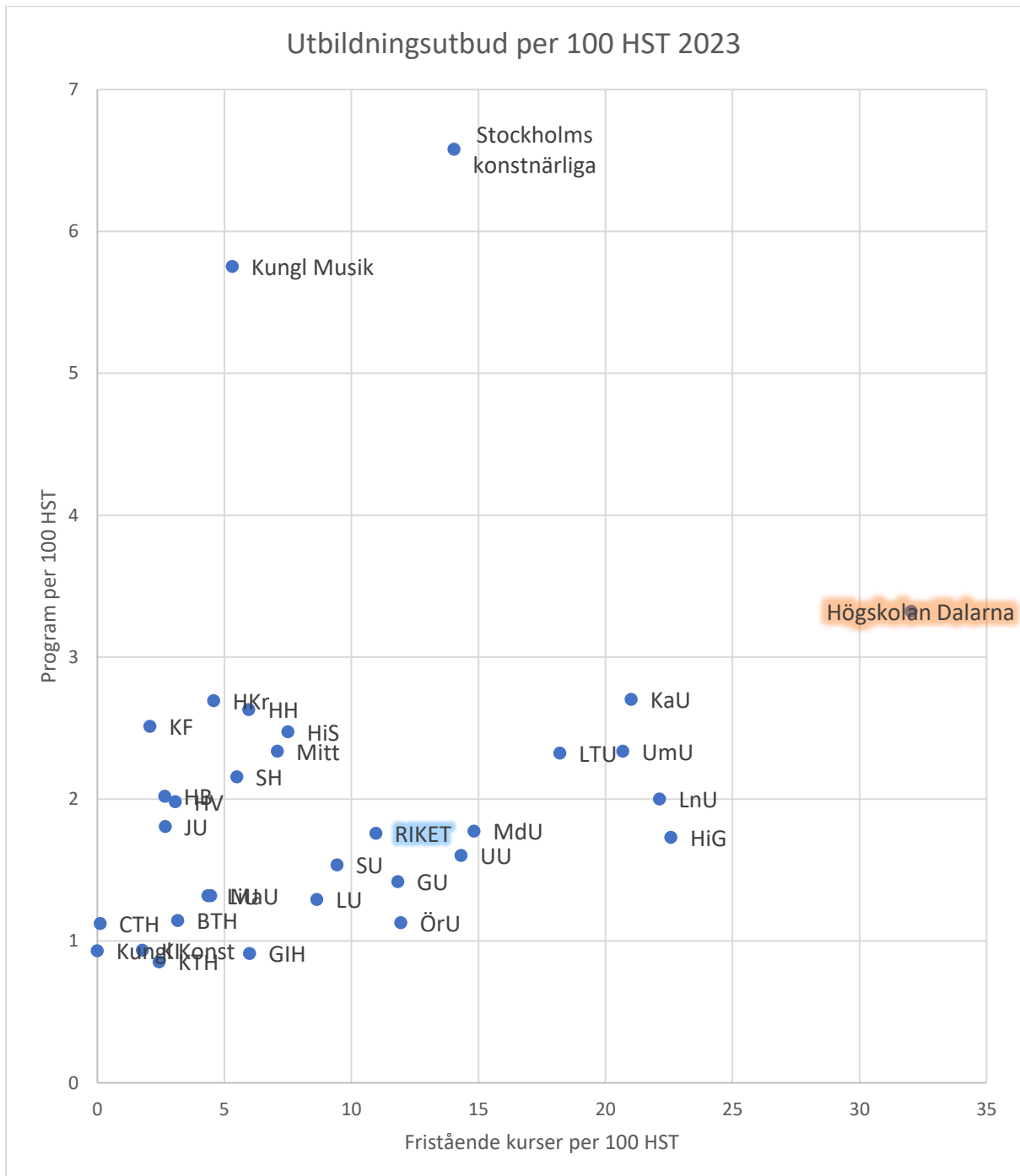
Klimatfrågan är fortsatt viktig. 2023 var det varmaste året som uppmätts i modern tid och 2024 kan mycket väl slå detta rekord. Avklingandet under 2024 av väderfenomenet El Niño i Stilla havsområdet kan medföra en dämpning i uppvärmningstakten men ger ingen befrielse från destruktiva väderhändelser. Svårigheten att nå politiska lösningar som varit märkbar i Sverige (liksom generellt i Europa och världen) kan bidra till politisk oro, utöver den som alstras av väderhändelser i sig själva. Lärosätenas förmåga att tillhandahålla faktaunderlag och lägga sin tyngd i vågskålen för sakligt motiverade åtgärder är minst lika viktig som tidigare.

Benchmarking inom högskolesektorn

I detta avsnitt presenteras ett urval statistik om Högskolesverige, och hur Högskolan Dalarnas utveckling står sig i jämförelse med andra liknande lärosäten.

Utbildningsutbud

I Figur 1 nedan visas utbudet av program (vertikalt) och fristående kurs (horisontellt) vid olika lärosäten, normaliserat till lärosätets storlek räknat i HST. Utbudet räknas som antalet separata sökalternativ vid UHR under 2023.

Figur 1

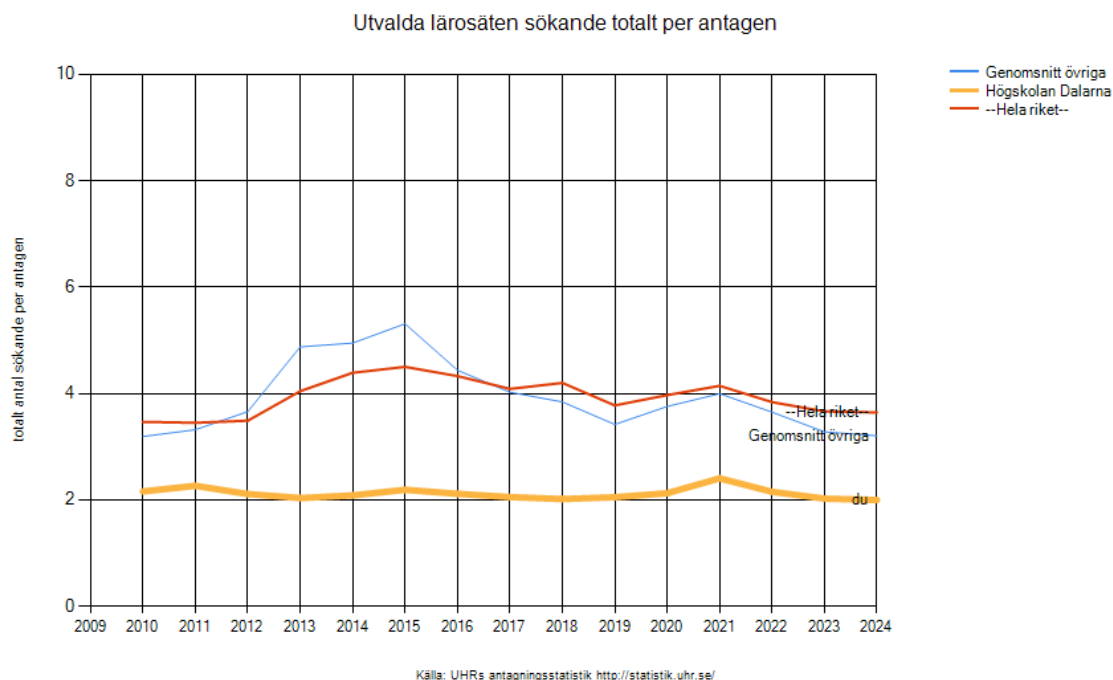

Högskolan Dalarnas position längst ut till höger i diagrammet avviker anmärkningsvärt från andra jämförbara lärosäten. Vi har i särklass flest fristående kurser och, bortsett från ett par små specialskolor, även flest program i förhållande till vår storlek. Många utbildningar per HST betyder med nödvändighet få HST och små intäkter per utbildning. Detta förklarar att vi avviker även i flera andra diagram nedan.

Söktryck

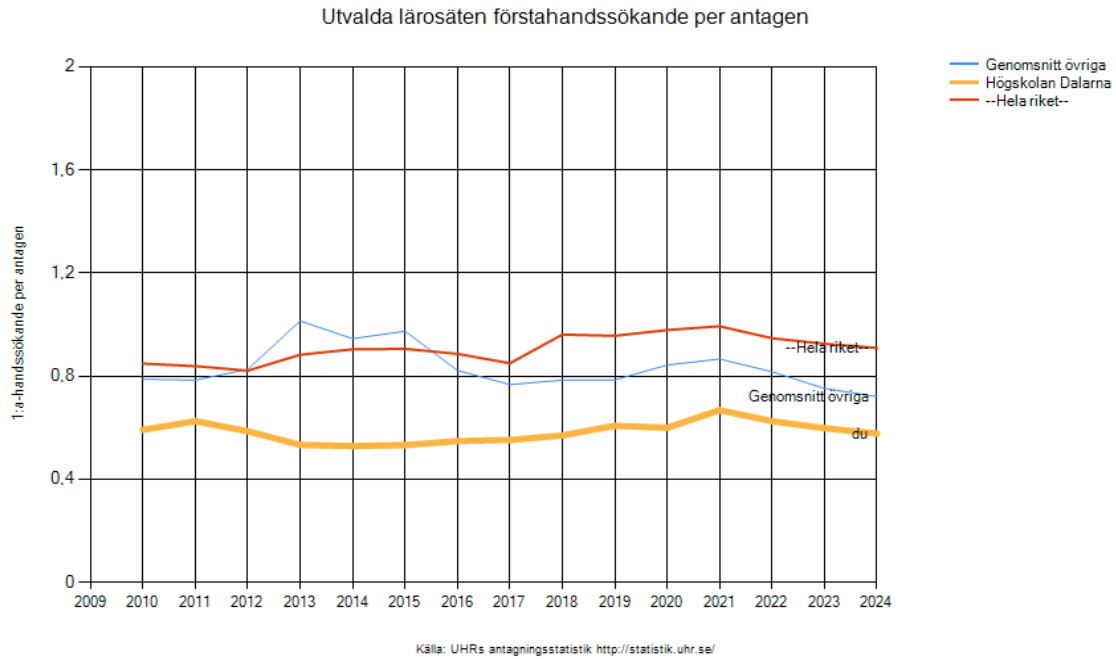
Söktrycket är ett viktigt mått på hur många studenter som vill läsa vid ett lärosäte. Det visar både lärosätets attraktivitet och dess tillväxtpotential. Att jämföra lärosäten är dock inte helt enkelt. Vi väljer här att normalisera måttet i förhållande till hur många studenter som antagits, vilket i sin tur är ett ungefärligt mått på antalet utbildningsplatser.

Nedan visas först i Figur 2 totala antalet sökande, därefter i Figur 3 antal förstahandssökande (notera olika skalor), summerat över alla utbildningar, för HDa ("du"), för hela riket, och för en utvald referensgrupp med liknande lärosäten¹. Samma referensgrupp används genomgående i det här dokumentet.

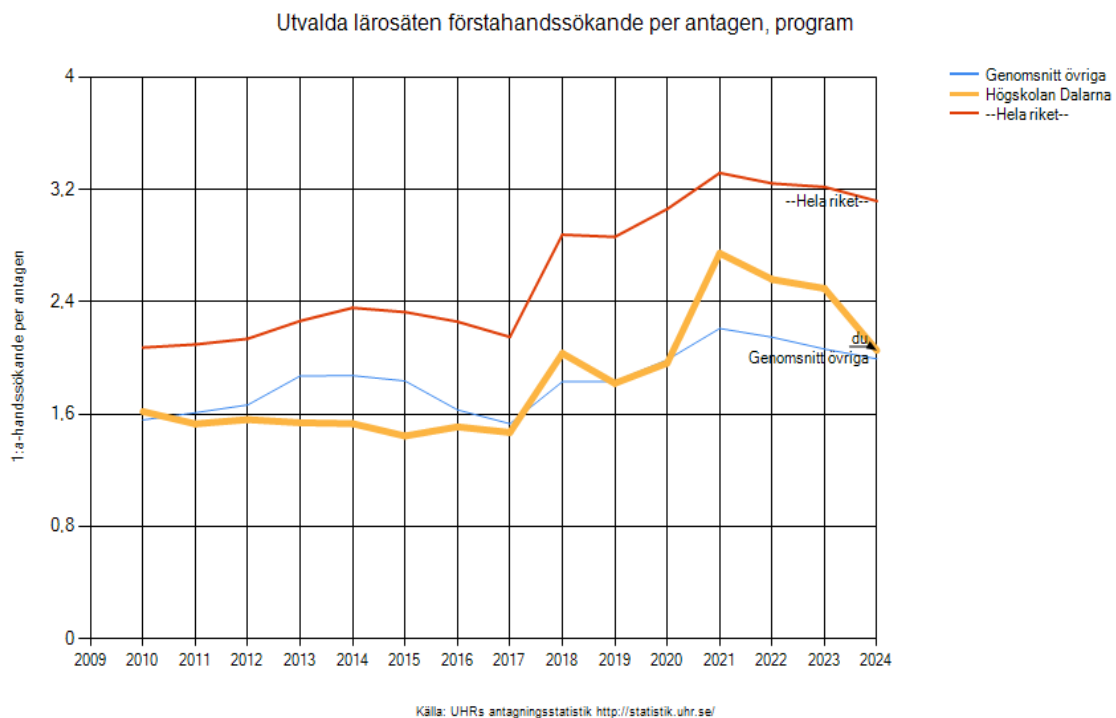
Figur 2

¹ BTH, HB, HiG, HH, HJ, HiS, HKr, HV, KaU, LnU, MiUn, ÖrU. Dessa lärosäten har valts som referensgrupp därför att de alla har sin bas i en region utanför storstäderna, och är någorlunda jämförbara med HDa i storlek. Det som kallas "Genomsnitt övriga" i diagrammen är den gruppen. I vissa diagram finns även en kurva för hela riket; den domineras av de stora universiteten.

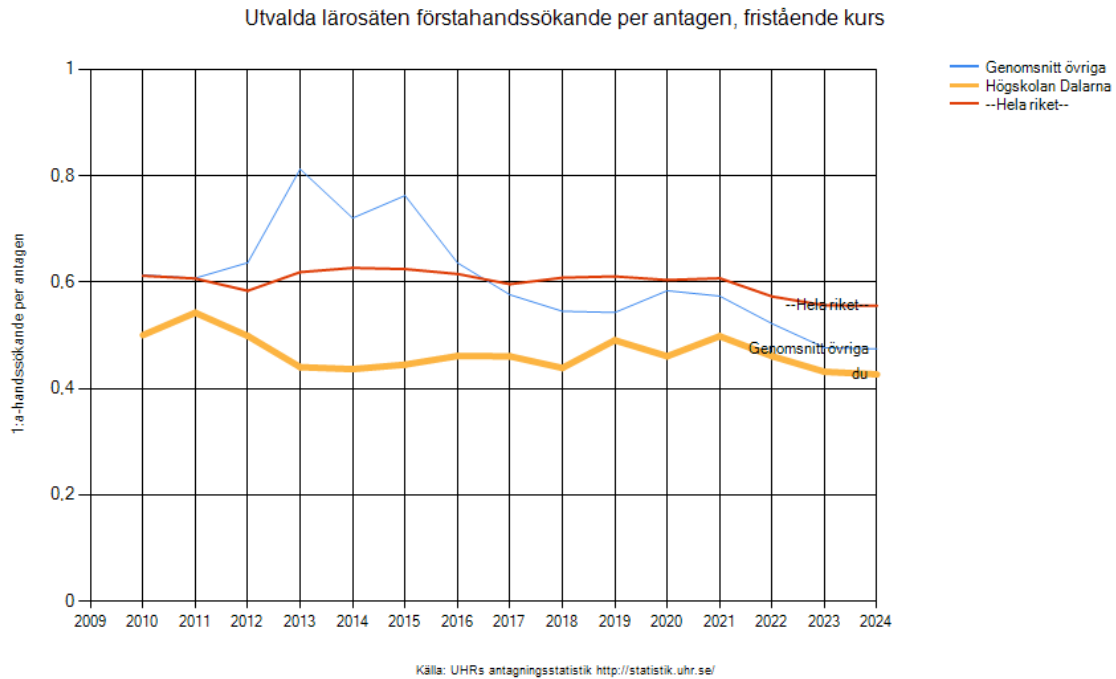

Figur 3

I diagrammen ovan ligger HDa påtagligt lägre än övriga lärosäten, vilket är bekymmersamt för ett så viktigt mått. Dock förklaras en stor del av skillnaden med HDa:s annorlunda utbildningsutbud med betydligt större andel fristående kurser. Fristående kurser har generellt lägre antal sökande än program. Om man jämför program och fristående kurser var för sig (Fig 4 och 5) blir resultatet som nedan. Nu ligger HDa högre än jämförelsegruppen vad gäller program, medan söktrycket för fristående kurs vid HDa fortfarande är något lägre än övriga. Notera olika skalor i diagrammen.

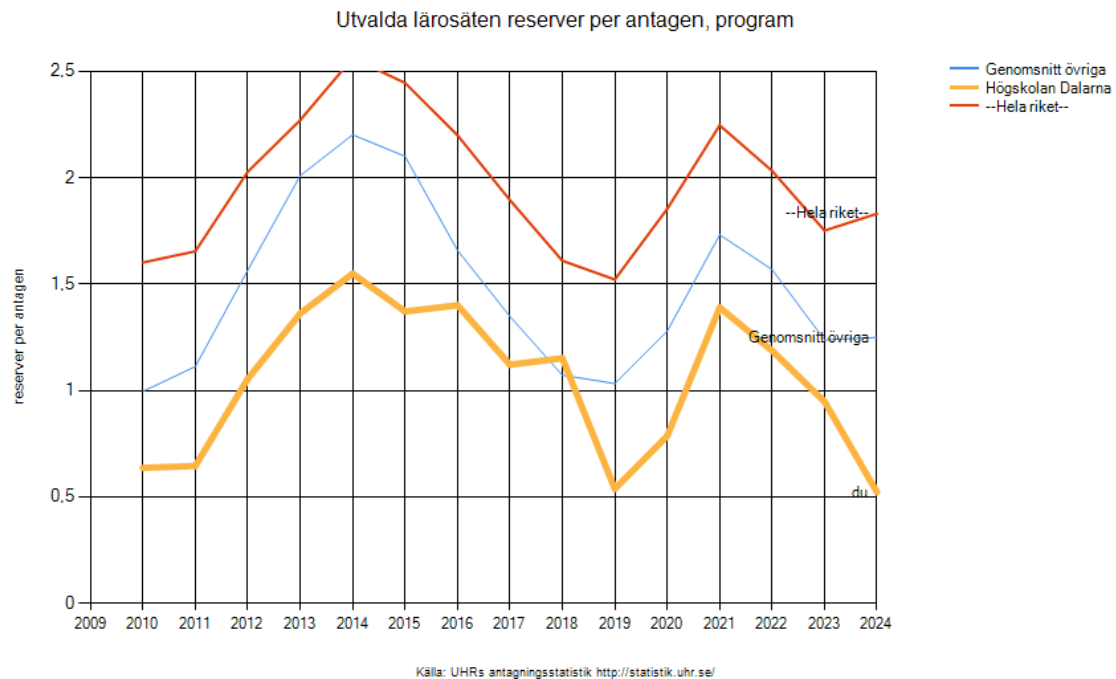

Figur 4

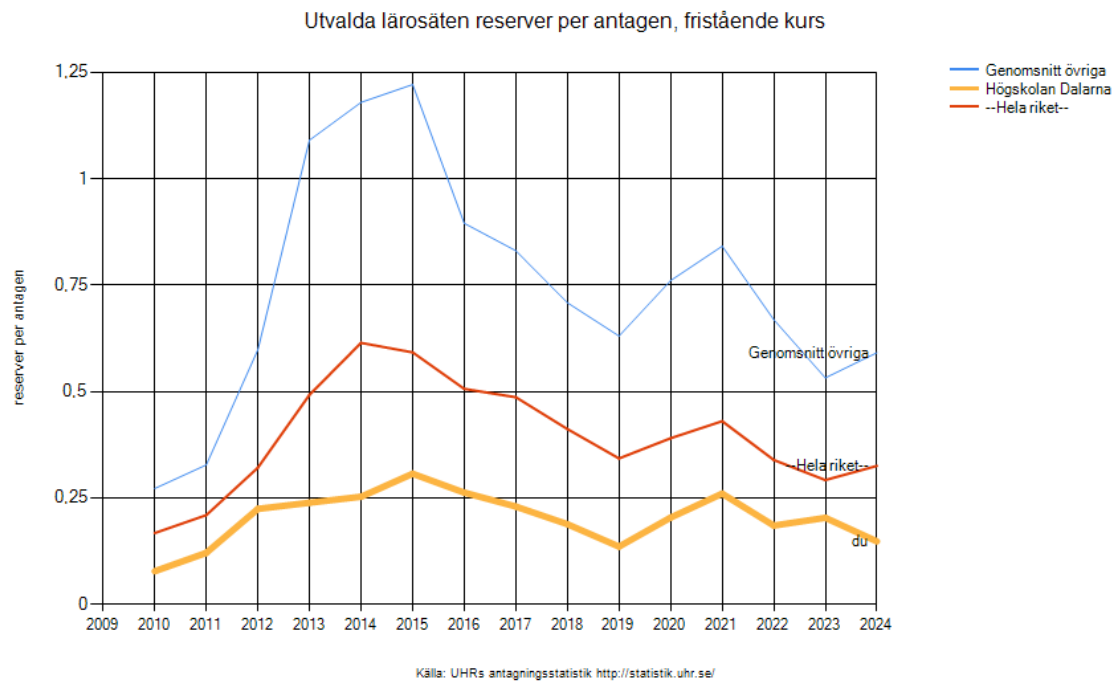

Figur 5

Antalet reserver är också ett viktigt mått, för det mäter direkt lärosätets potential att expandera utbildningar: hur många potentiella studenter finns det som faktiskt står i kö och vill in? Det mäter också lärosätets känslighet för fluktuationer i söktrycket, vilket blir ett indirekt mått på ingångsnivån för nya studenter. Här ligger HDa påtagligt under både jämförelsegruppen och riket vad gäller både program (Figur 6) och fristående kurs (Figur 7).

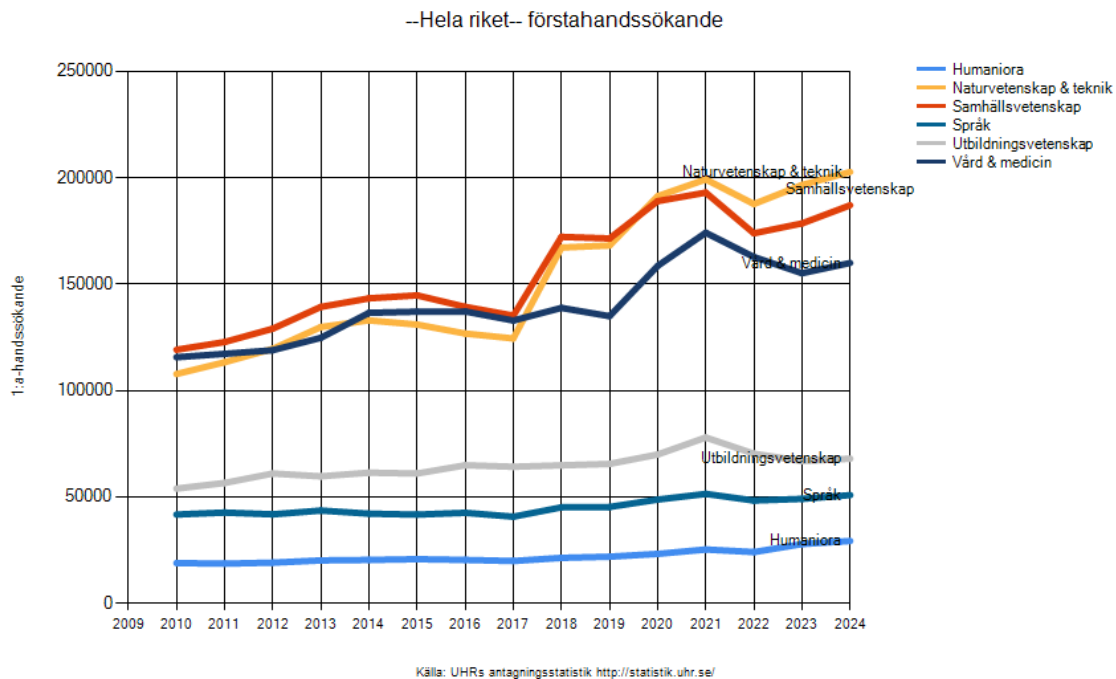

Figur 6

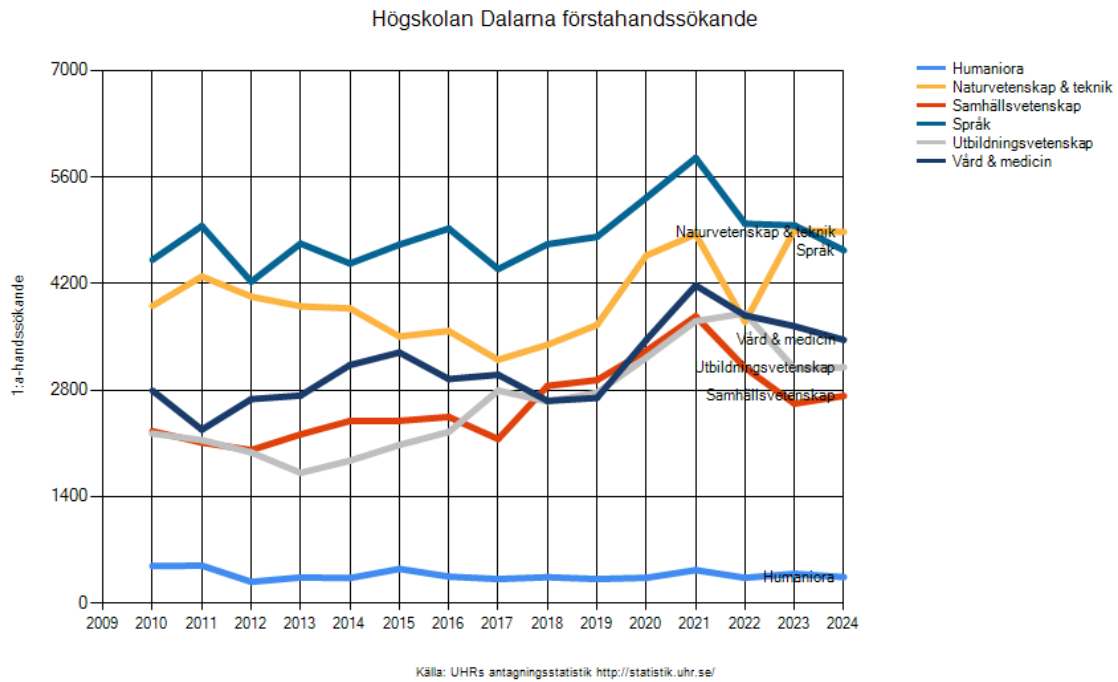
Figur 7

Som redan nämnts har regeringen de senaste åren betonat vikten av teknisk och naturvetenskaplig utbildning, och gynnat dessa på olika sätt. Till viss del återspeglas detta i söksiffrorna per sektor (Figur 8), där NT har gått om samhällsvetenskap som största sektor, men trenden började innan den nuvarande regeringen tillträdde.

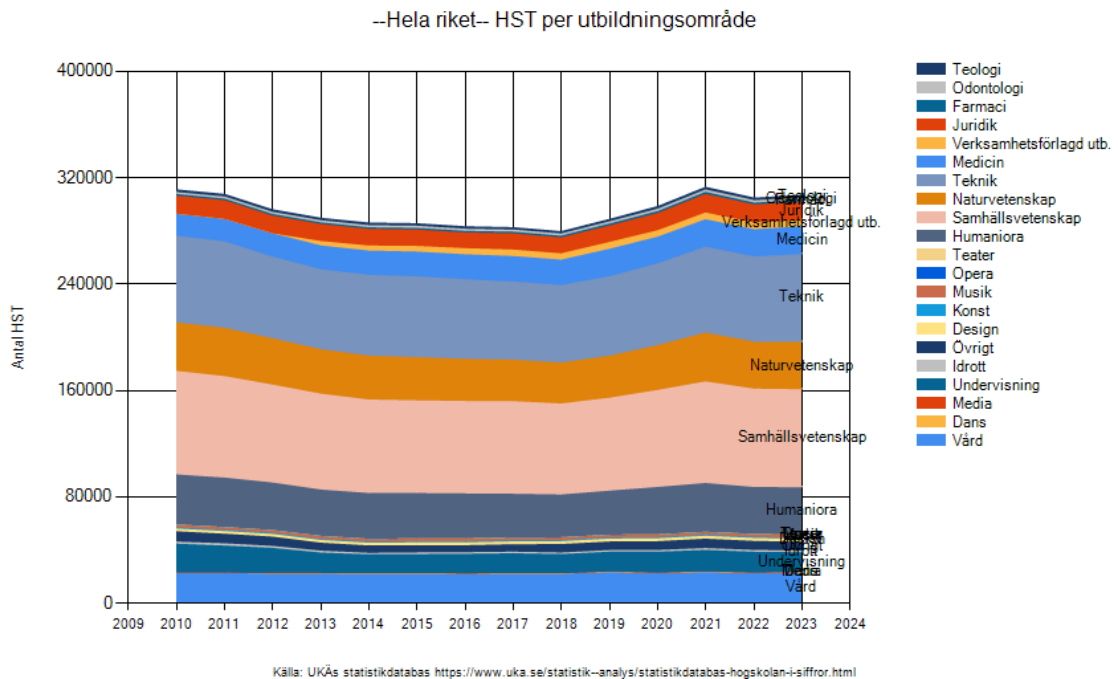
Figur 8

Även vid Högskolan Dalarna har NT-utbildningar passerat språk i antalet förstahandssökande:

Figur 9

Effekterna på faktisk utbildningsvolym är dock små:

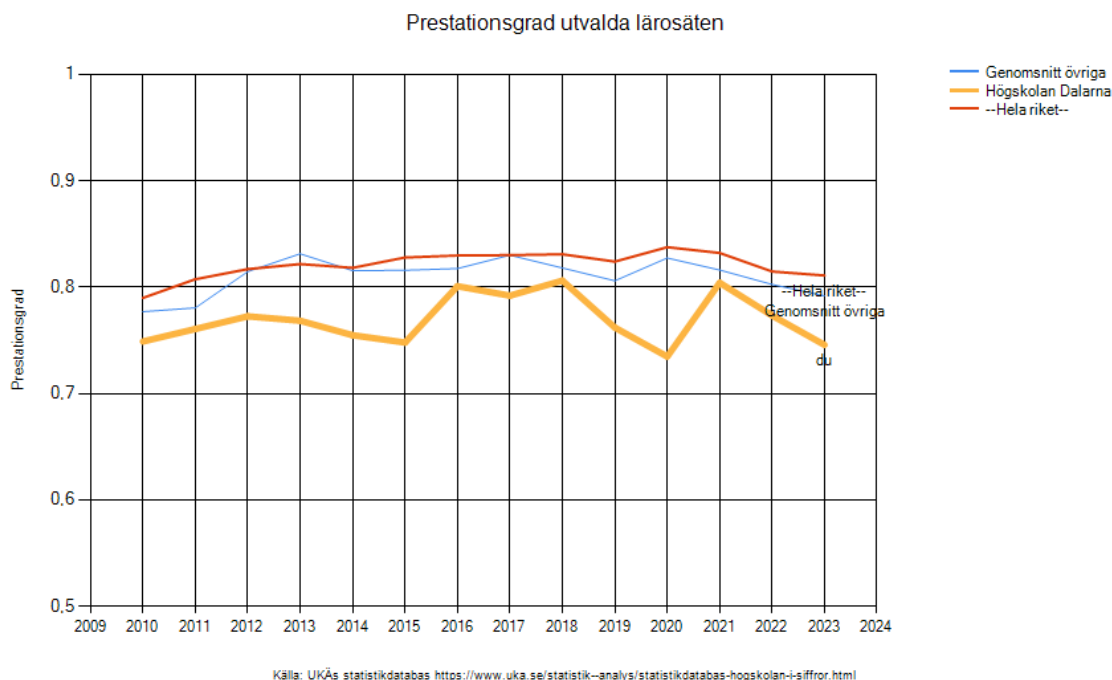
Figur 10

Prestation, genomströmning, examen

Att studenter påbörjar en utbildning är inte ett självändamål. Syftet med verksamheten är att de ska uppnå utbildningens mål, ta sina poäng, och så småningom ta examen. Två mått på detta presenteras i det här avsnittet för olika studentgrupper. Först prestationsgrad, som är ett mått på vilken andel av påbörjade kurser som studenter slutför med godkänt resultat. Därefter kommer examensfrekvens, mätt som vilken andel av programnybörjarna som efter ett visst antal år har tagit ut en examen. Det måttet är inte meningsfullt för fristående kurs, eftersom många studenter läser fristående kurs i annat syfte än att ta examen.

För båda måtten gäller att idealresultatet är 100 %, men det går knappast att uppnå. Ett mer normalt utfall ligger snarare kring 80 %.

Figur 11 nedan visar hur prestationsgraden varierar över tid för samma jämförelsegrupper som tidigare diagram ovan. Rikets kurva och jämförelsegruppens kurva följs åt, medan Högskolan Dalarna pendlar upp och ner därunder. Den upphämtning som sågs 2021 byts i en nedgång 2022–2023. Samtliga studenter på alla olika takbeloppsfinansierade utbildningar är inkluderade i diagrammet.

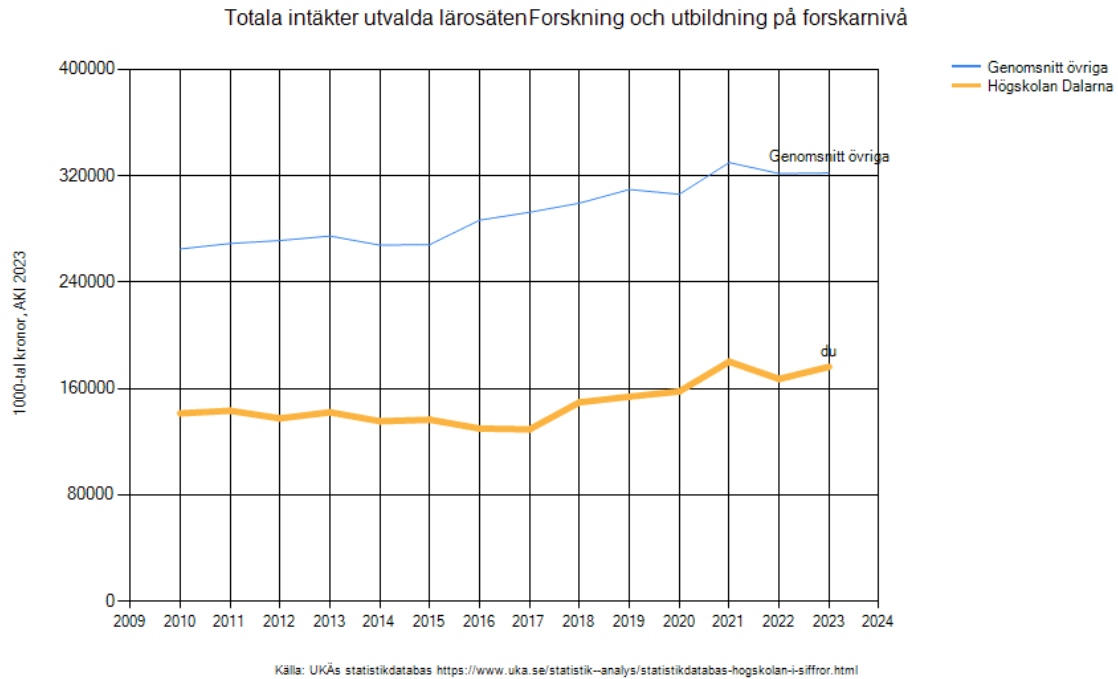

Figur 11

Prestationsgraden skiljer sig ganska mycket mellan utbildningsformer. Program har överlag högre prestationsgrad än fristående kurs, och campusstudier högre än distansstudier. Vidare har utbildningar som leder till legitimationsyrken (vård och lärare) genomgående hög prestationsgrad. Därför spelar utbildningsmixen stor roll för den totala prestationsgraden, och Högskolan Dalarna har en ogynnsam mix i förhållande till jämförelsegruppen med betydligt mer fristående kurser på distans, vilket förklarar att HDA genomgående ligger lägre än övriga.

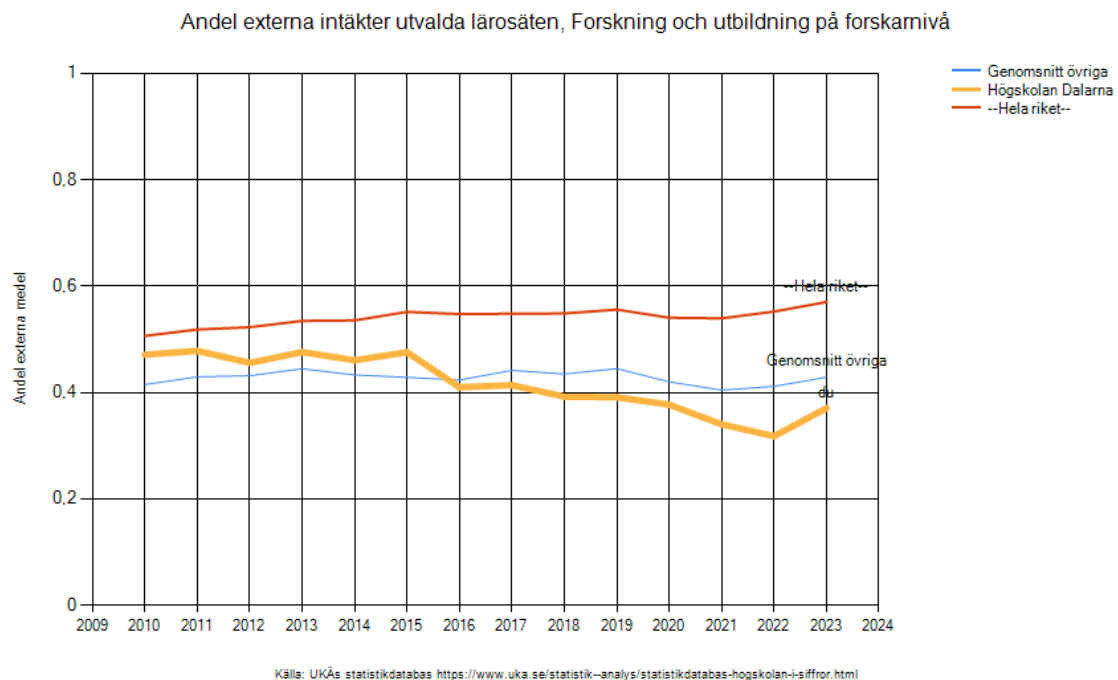
Forskning

Forskningsanslagen har ökat trendmässigt under hela perioden, även justerat för lönekostnadsökningen (Figur 12). Högskolan Dalarna har inte riktigt hängt med trenden, utan vår ökningstakt är på en lägre nivå än genomsnittet i jämförelsegruppen (som inkluderar ett par relativt forskningstunga nya universitet).

Figur 12

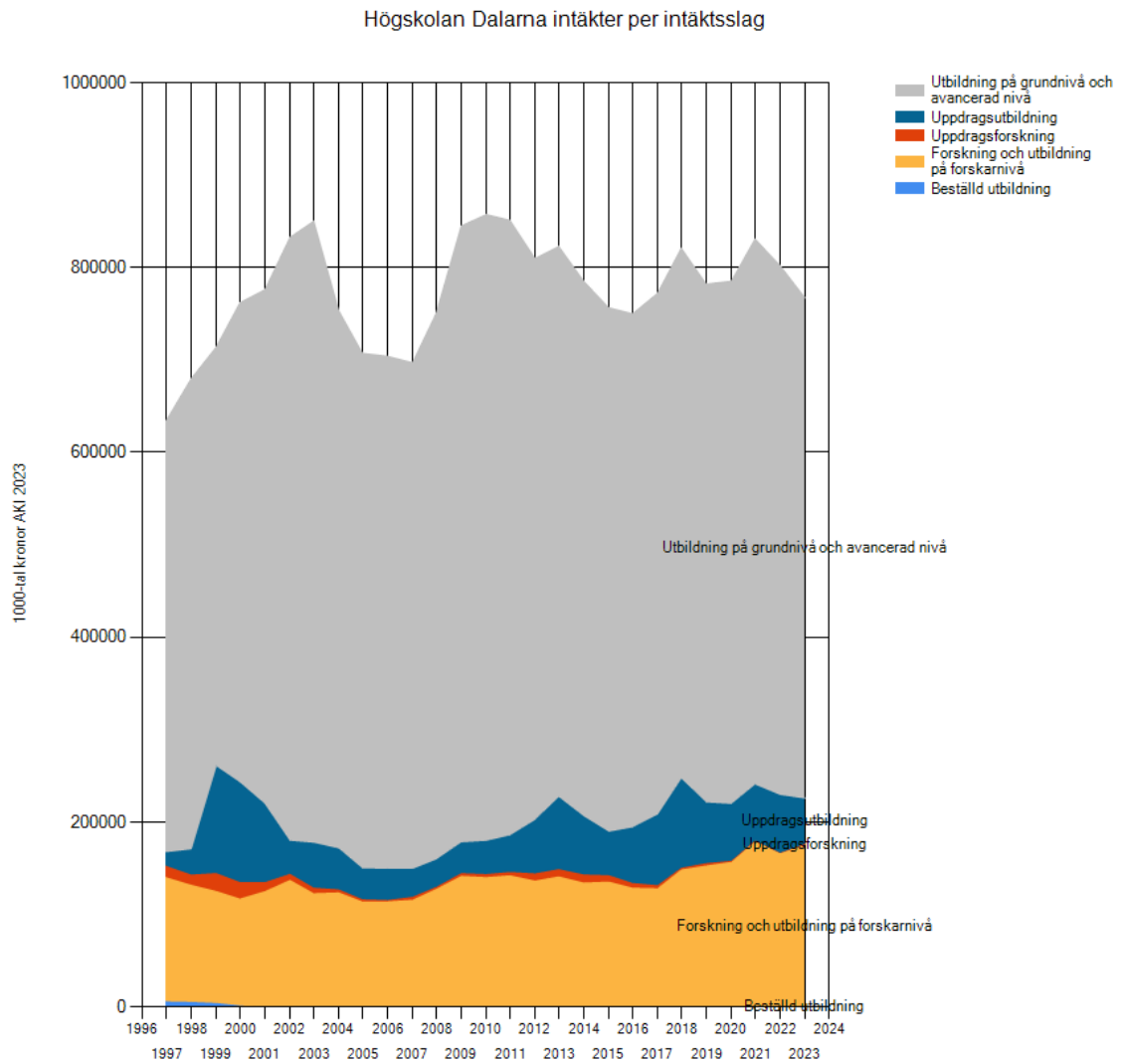
Ett mått på forskningens framgång kan vara förmågan att attrahera externa forskningsmedel från olika finansörer. I Figur 13 nedan visas vilken andel av de totala forskningsmedlen som kommer från externa källor. För riket ligger andelen ganska stadigt kring 50 %, trots att forskningsanslagen har höjts påtagligt under perioden. För jämförelsegruppen är nivån lika stadig på drygt 40 %. Trenden för Högskolan Dalarna har varit stadigt sjunkande under större delen av perioden, och har gått från att ha legat över jämförelsegruppen till att ligga stadigt under övriga från 2016 och framåt. Den nedåtgående trenden har blivit brantare efter 2019, men bröts 2023 till en klar uppgång.

Figur 13

Lärosätesekonomi

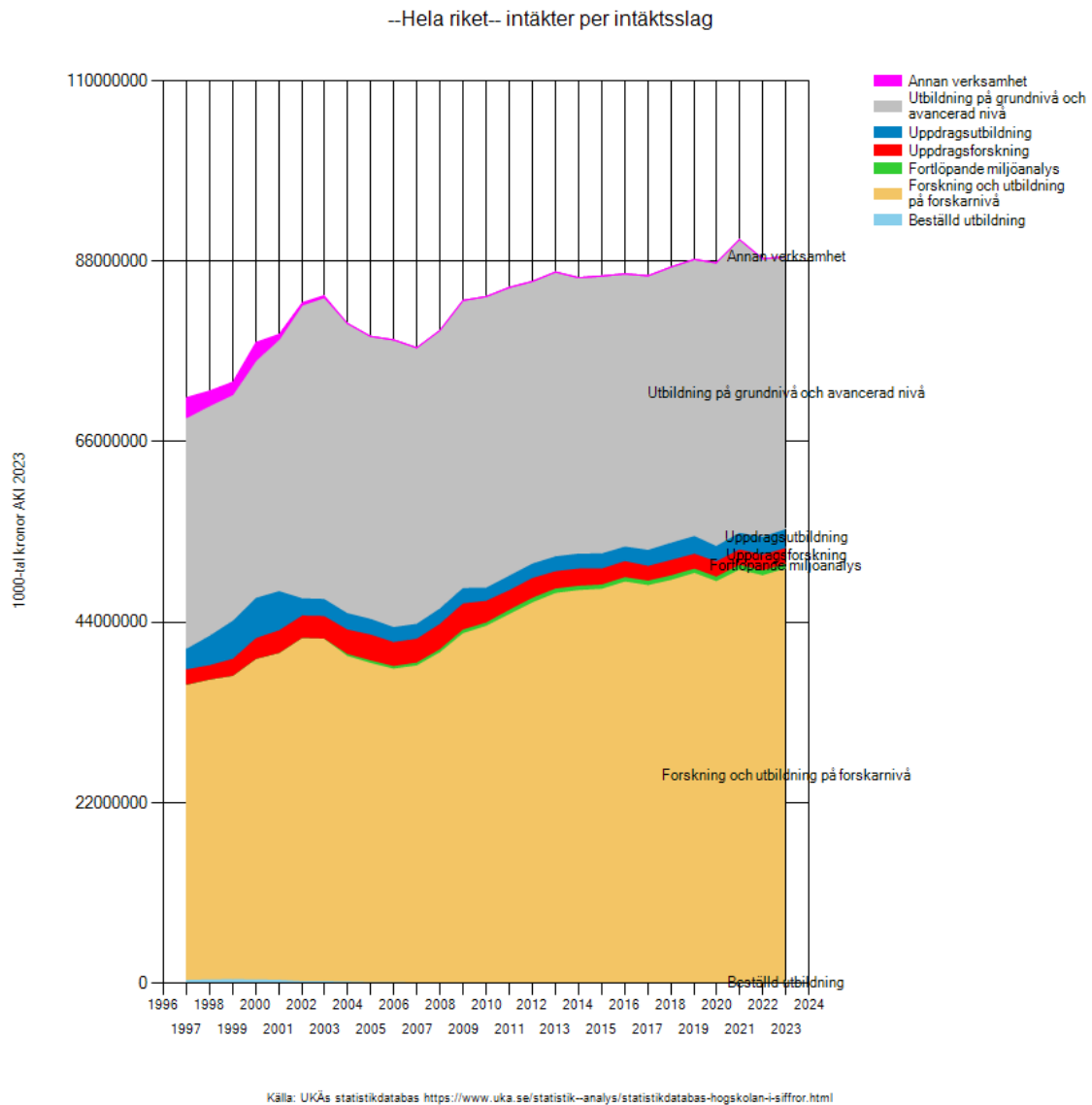
Här visas utvecklingen av några grundläggande ekonomiska nyckeltal för HDa jämfört med andra riket. Det handlar om intäkter till olika verksamheter, ekonomiskt resultat och myndighetskapital, samt ersättning per student.

Källa: UKÄs statistikdatabas <https://www.uka.se/statistik-analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html>

Figur 14

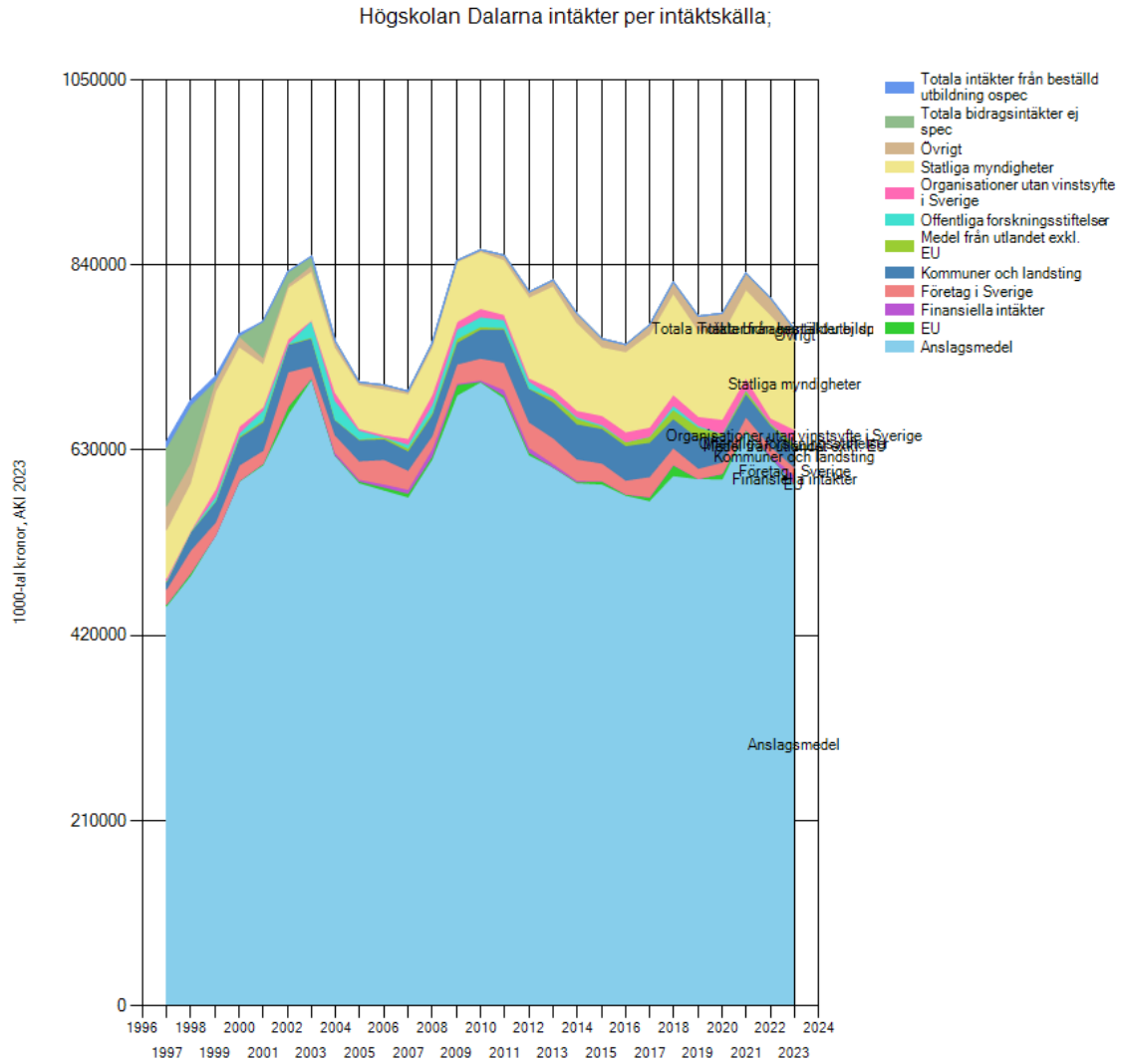

Figur 15

I Figur 14 och 15 ovan syns hur intäkterna till dels HDa, dels alla rikets lärosäten, har utvecklats över tid (justerat för lönekostnadsindex AKI). Några kontraster är tydliga:

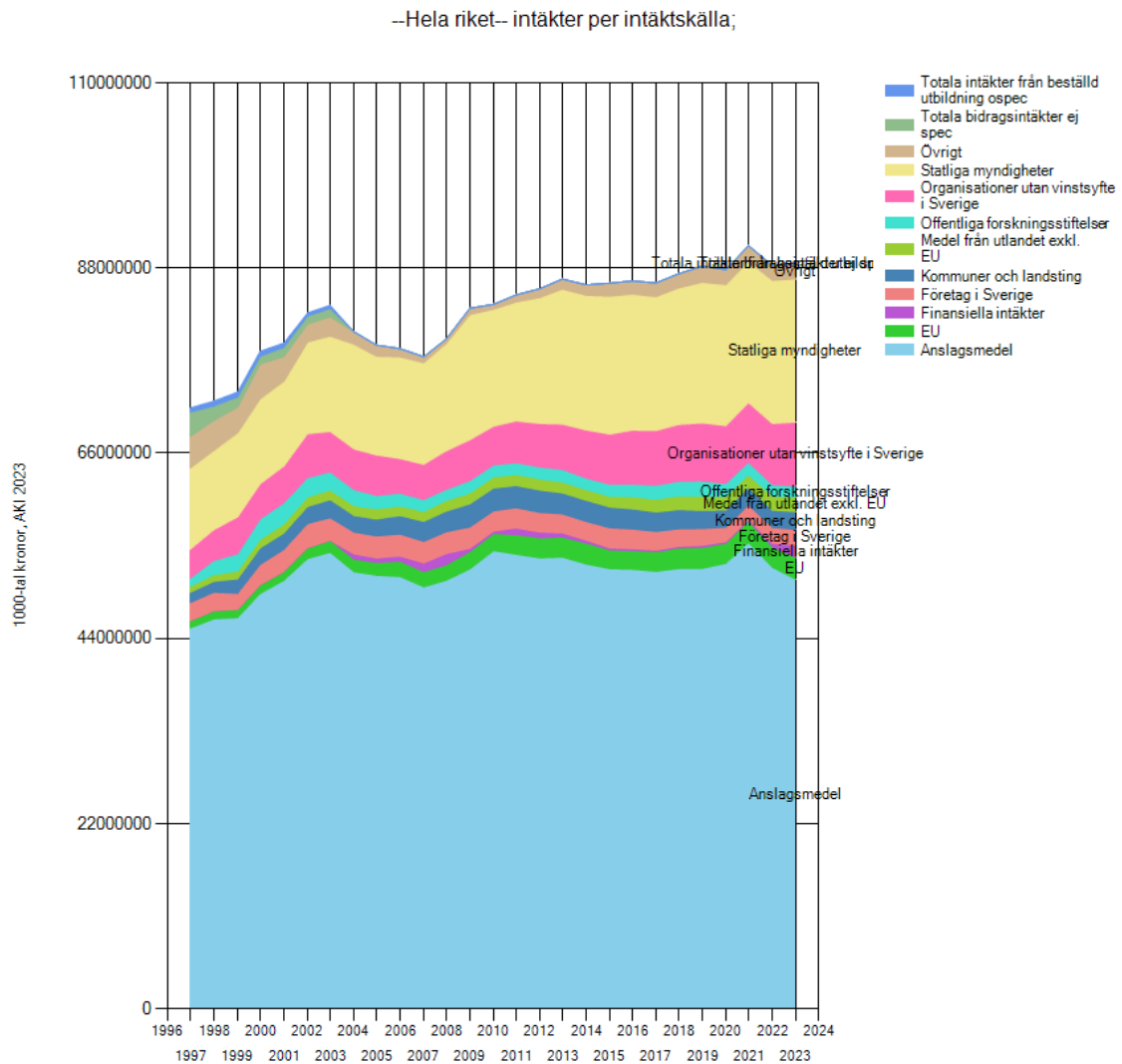
- HDa har större andel utbildning och mindre andel forskning än riket.
- HDa har förhållandevis mycket uppdragsutbildning.
- Trenden över tid är ökande för riket, men inte tydlig för HDa som pendlar upp och ner.

Nedan i Figur 16 och 17 visas i stället varifrån pengarna kommer – intäkter per typ av finansjär.

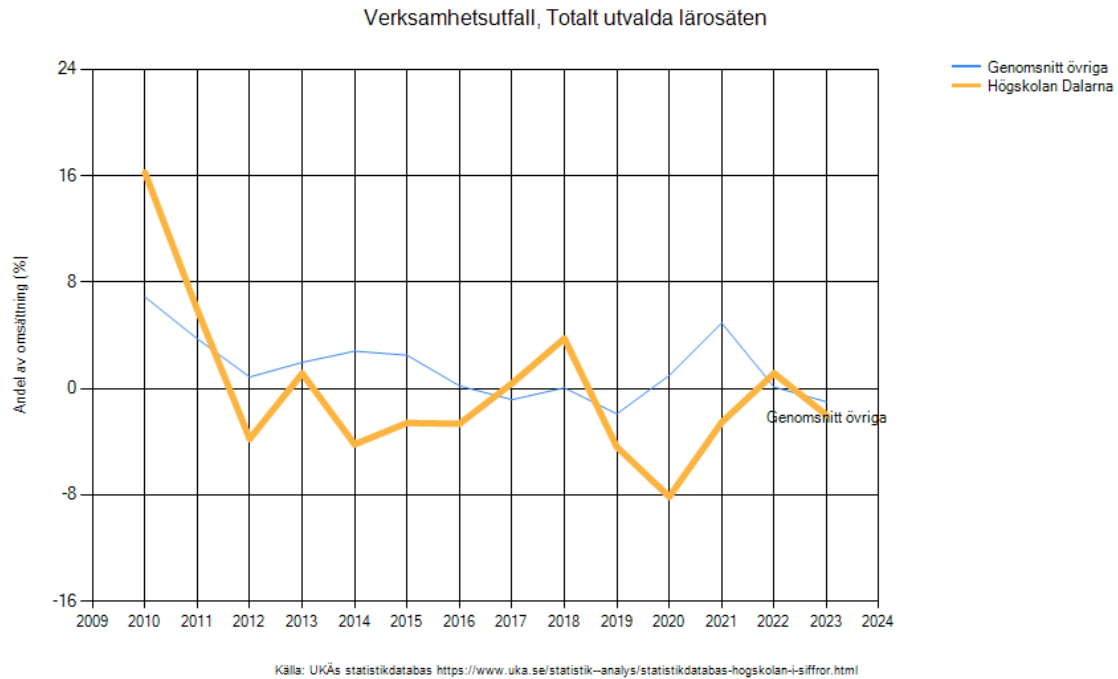
Källa: UKÄs statistikdatabas <https://www.uka.se/statistik-analys/statistikdatabas-hogskolan-i-siffror.html>

Figur 16

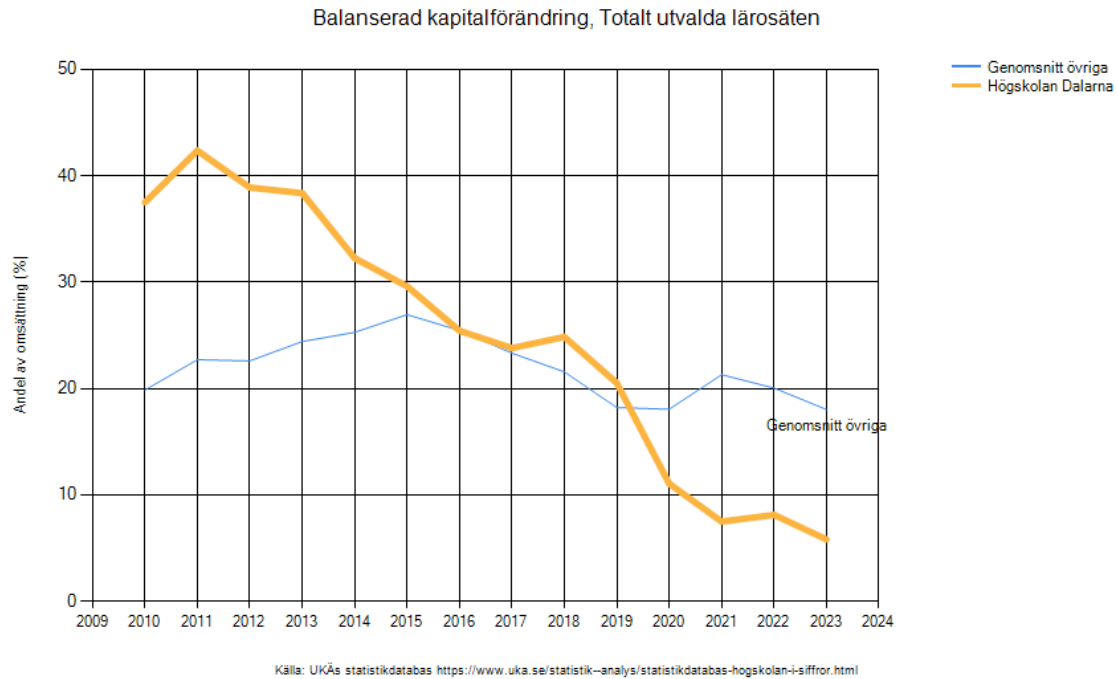
Figur 17

Högskolan Dalarna har större andel anslagsmedel än riket, och mindre från alla andra finansiärer utom kommuner. Särskilt medel från stiftelser och andra organisationer utan vinstsyfte, liksom EU-medel, är blygsamma poster vid Högskolan Dalarna.

Figur 18

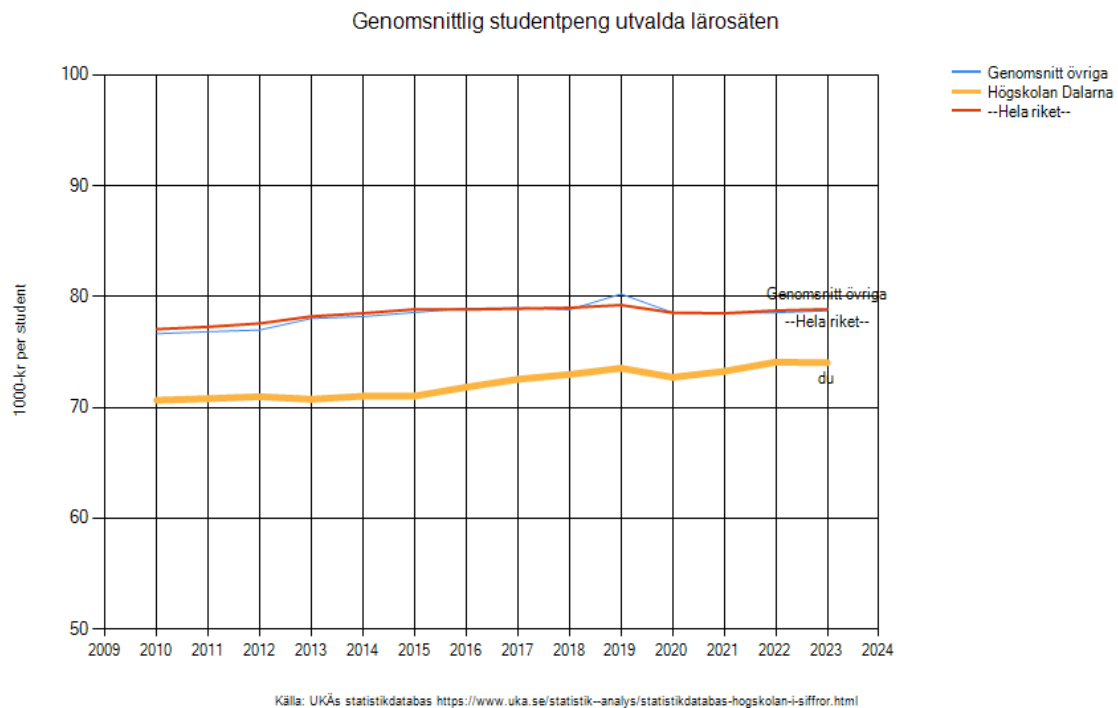
I diagrammet med verksamhetsutfall ovan visas det ekonomiska resultatet, dels för HDa, dels genomsnittet för den vanliga gruppen jämförbara lärosäten, i förhållande till total omsättning. Negativa belopp innebär ekonomisk förlust. HDa gick påtagligt sämre än övriga 2019–2021, men återhämtade sig 2022, delvis tack vare att högskolan fortfarande hade sparade prestationer att ta av. År 2023 tömdes dock den reserven, och underproduktionen slog på resultatet. HDa har gått med underskott åtta av de senaste elva åren, vilket inte är långsiktigt hållbart. Vi lever fortfarande på de stora vinster som gjordes kring 2010, men snart är de pengarna slut.

Figur 19

Diagrammet ovan visar myndighetskapitalet, det vill säga det förra diagrammets vinster och förluster summerade och ackumulerade över tid. Här syns tydligare hur högskolan har levt på gamla meriter och gradvis förbrukat kapitalet, som snart är slut om inte viktiga åtgärder får genomslag.

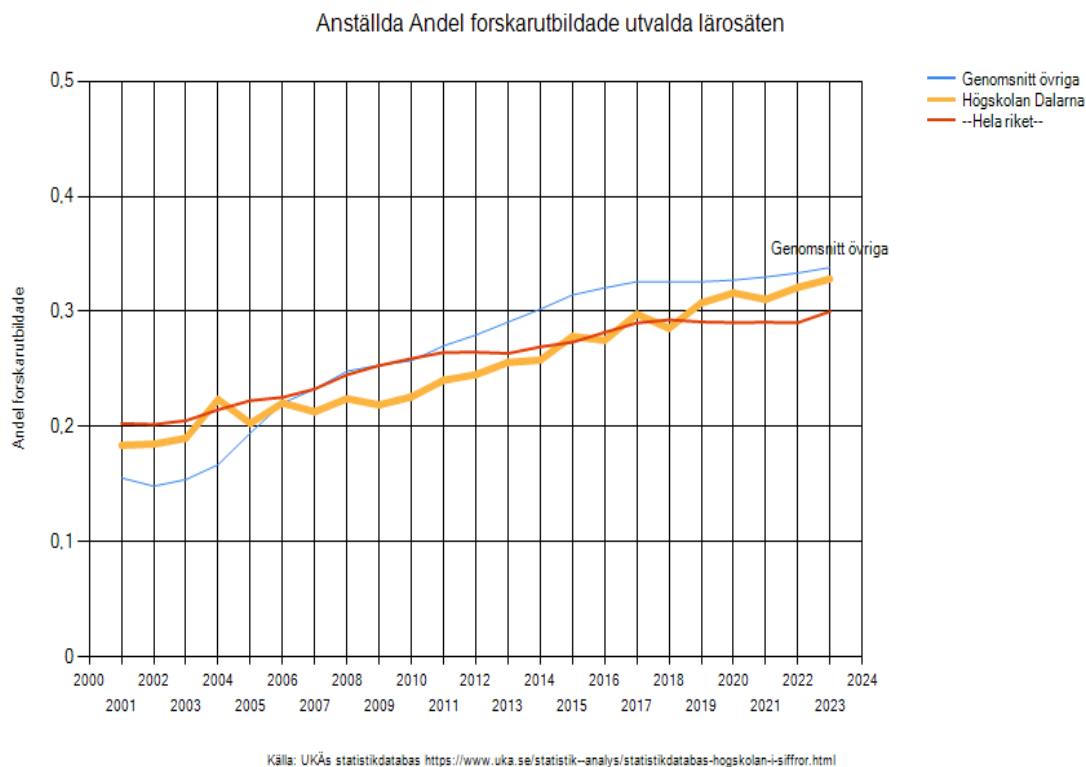
I nästa diagram visas genomsnittlig studentpeng (intäkt per HST) vid olika lärosäten. Vår jämförelsegrupp ligger mycket nära riket, medan Högskolan Dalarna ligger på en påtagligt lägre nivå. Detta beror framför allt på den betydligt högre andelen humaniora i utbildningsmixen vid HDa.

Figur 20

Medarbetare

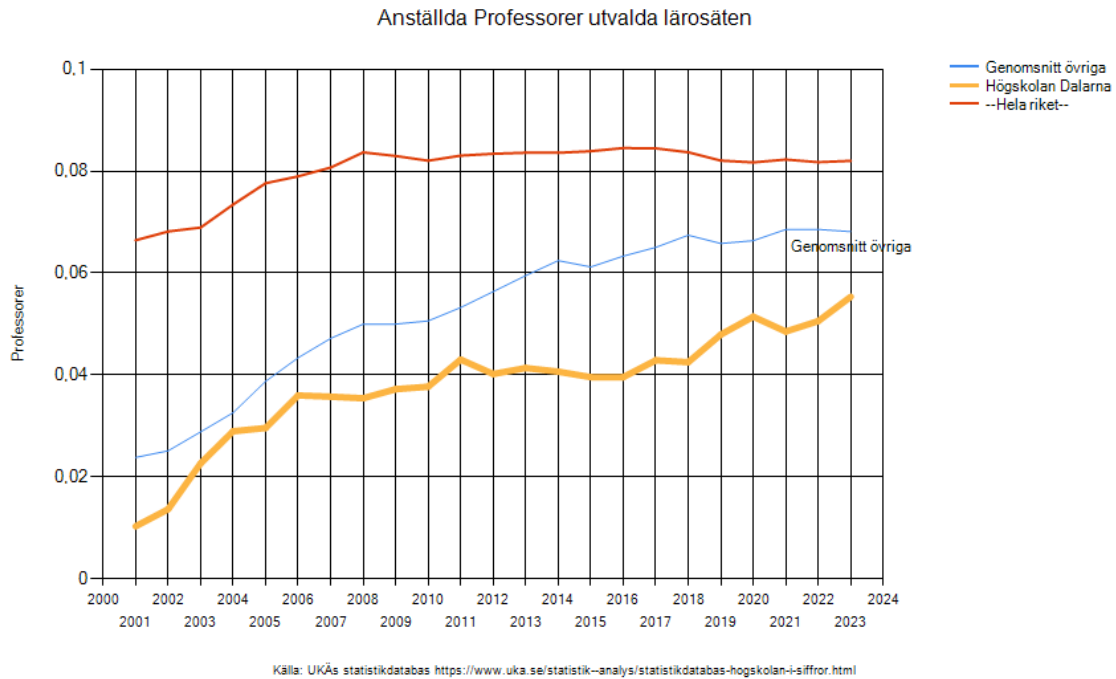
Andel anställda i olika kategorier visas i de tre diagrammen nedan. Andel disputerade² har ökat stadigt under perioden, och Högskolan Dalarna följer den allmänna trenden.

Figur 21

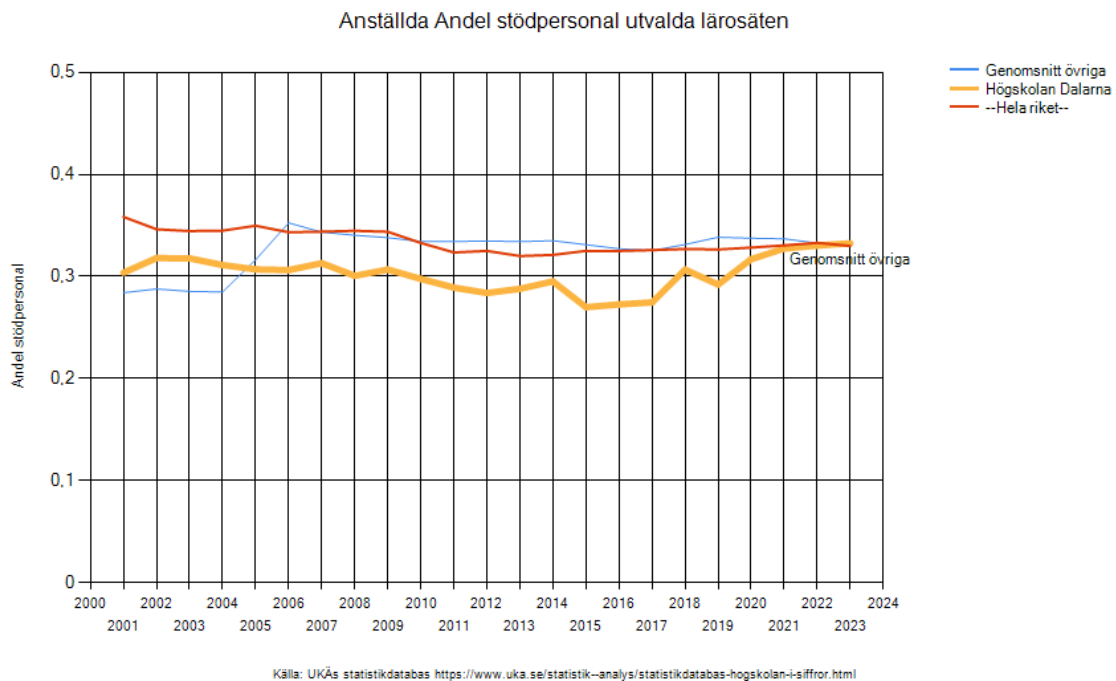
Andel professorer ökade också i början av perioden, sannolikt som ett resultat av befodringsreformen 1999, men ökningen har sedan planat ut i riket. Jämförelsegruppen fortsatte dock att öka, medan HDA halkade efter under ett antal år. Notera dock att de absoluta talen är små; en enda person kan ge ett synligt avtryck i kurvan för HDA.

² Noga räknat andel anställda i de kategorier som normalt är disputerade: professorer, lektorer och meriteringsanställningar.

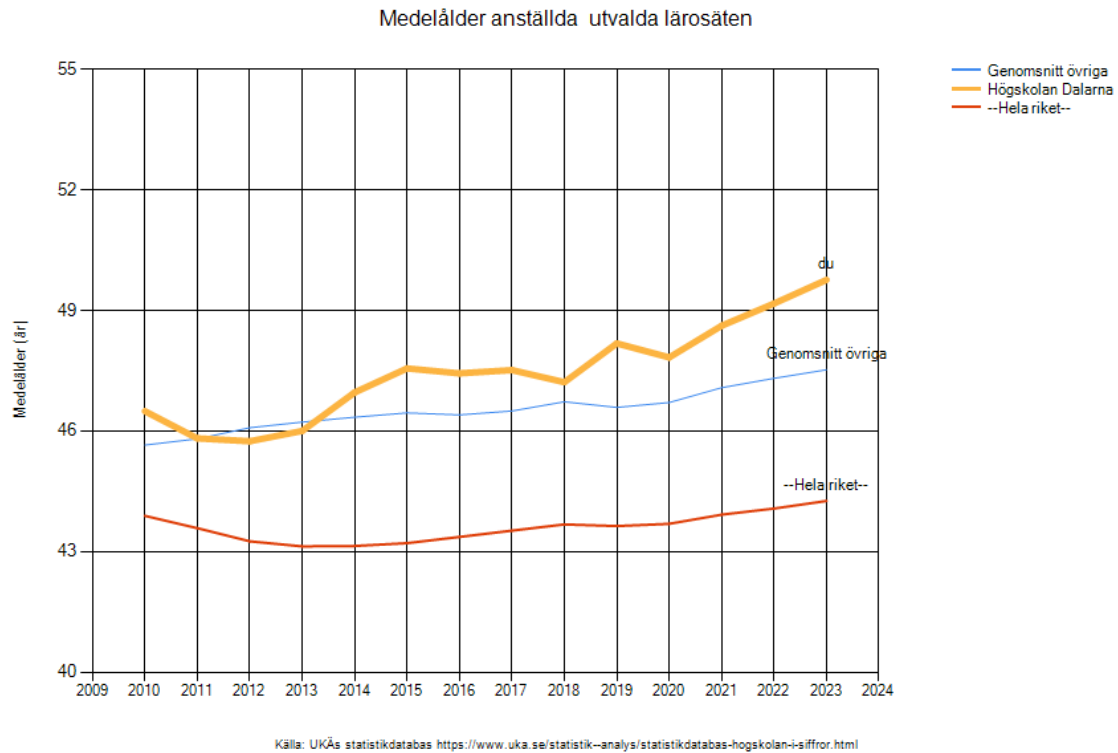
Figur 22

Andel personal som arbetar med annat än utbildning och forskning, dvs stödpersonal och ledning, har länge legat stabilt under genomsnittet vid Högskolan Dalarna, men har de senaste åren ökat och är nu i nivå med riket. I riket är dock andelen stödpersonal stabil, samtidigt som sektorns administrativa börda har ökat.

Figur 23

Högskolan Dalarna har något äldre medarbetare än övriga lärosäten, se Figur 24 nedan. Skillnaden mellan riket och referensgruppen drivs främst av den betydligt större andelen doktorander och forskningsassistenter i riket, som drar ner medelåldern. Men det förklarar inte skillnaden mellan Högskolan Dalarna och referensgruppen. Trenden är dessutom att skillnaden växer. Detta är något att beakta inför framtida kompetensförsörjning.

Figur 24

Internationell samverkan

I figur 25 nedan visas vilka länder som forskare vid Högskolan Dalarna sampublicerade artiklar med under perioden 2020–2022. Ju större prick desto mer sampublicering. Kina är störst, följt av Australien, Italien, Storbritannien och USA. Vilka länder högskolan har forsknings-samarbete med behöver beaktas i vår säkerhetsanalys; se avsnittet *Säkerhetsfrågor* ovan.

Samförfattande hela HDa

Figur 25

Källor

- Ahlbäck Öberg, S. 2023: Om akademisk frihet. SULF:s skriftserie XLIII. Sveriges universitetslärare och forskare, ISBN 978-91-986181-2-9.
- Ahlbäck Öberg, S. & Boberg, J. 2024: Ökad kontroll och ökad byråkratisering. En kartläggning av statens styrning av universitet och högskolor. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), ISBN 978-91-989285-1-8.
- Alvesson, M. 2019: Extra allt! När samhälls- och människoförbättrandet slår tillbaka. Fri tanke. Associated Press [AP]. 2024. A look at college presidents who have resigned under pressure over their handling of Gaza protests. <https://apnews.com/article/college-president-resign-shafik-magill-gay-59fe4e1ea31c92f6f180a33a02b336e3>
- Brommesson, D., Nordmark, S. & Ödalen, J. 2024: Massuniversitetets utmaningar för kvaliteten på högre utbildning. Studieförbundet näringsliv och samhälle, SNS Förlag.
- DN 2024, länk: <https://www.dn.se/varlden/eu-blir-forst-med-lag-om-artificiell-intelligens/>. Dagens nyheter 240313.
- DN, 2024: Carl Cederström, Sthlm univ <https://www.dn.se/kultur/carl-cederstrom-varfor-maste-larare-pa-universitetet-lara-sig-att-leka-bondgard/>. Dagens nyheter 240512
- DN, 2024: <https://www.dn.se/ledare/erik-helmerson-ingen-ska-tvingas-att-tafsa-pa-sina-kollegor-bara-for-att-det-kallas-teambuilding/>. Dagens nyheter 240515
- DN 2024: länk <https://www.dn.se/kultur/jesper-hogstrom-halvtaskig-engelska-ar-vart-umgangessprak-nu-for-tiden/>. Dagens Nyheter 240611.
- Ekberg, T. 2023: Akademisk frihet och institutionell autonomi. Sveriges universitets- och högskoleförbund (SUHF), ISBN 978-91-983356-9-6.
- Ekonomistyrningsverket 2023: Föreskrifter om ändring i Ekonomistyrningsverkets föreskrifter och allmänna råd (ESVFA 2022:1) om årsredovisning och budgetunderlag. ESVFA 2023:2, beslut 24 okt 2023.
- ENQA 2024: ENQA Message to EHEA ministers. Länk: <https://www.enqa.eu/publications/enqas-message-to-ehea-ministers/>. European Association for Quality Assurance, 240517.
- Europeiska kommissionen 2024: Gender equality in research and education. https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/democracy-and-rights/gender-equality-research-and-innovation_en#gender-equality-plans-as-an-eligibility-criterion-in-horizon-europe. Hämtat 240626.
- Europeiska kommissionen 2024: Trusted flaggers under the Digital Services Act. <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/trusted-flaggers-under-dsa>. Hämtat 240823.
- Europeiska kommissionen 2024: European University alliances and their partners. https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-universities-initiative/map#stripe_title-5996. Hämtat 240828.
- Regeringen 2023: Utveckla lärar- och förskollärarytbildningarna.: Kommittédirektiv 2023:111, 6 juli 2023.
- Regeringen 2023: Regeringens budgetproposition 2023/24:1 Utgiftsområde 16.
- Regeringen 2024: Uppdrag till Statskontoret och Brottsförebyggande rådet att stödja arbetet mot otillåten påverkan i den offentliga förvaltningen. Fi2024/01456. Regeringsbeslut 20 juni 2024.
- Regeringen 2024: Uppdrag att analysera konsekvenserna av universitets och högskolors administrativa uppgifter. U2024/01756. Regeringsbeslut 27 juni 2024.
- Regeringen 2024: Uppdrag till Vetenskapsrådet att lämna förslag om samordning och organisatorisk förändring av e-infrastruktur för forskning. U 2024/01858. Regeringsbeslut 25 juli 2024.
- Regeringen 2024: Långsiktig reglering av vissa forskningsdatabaser. Lagrådsremiss, 15 aug 2024.
- Regeringen 2024: Regeringens budgetproposition 2024/25:1 Utgiftsområde 16.
- Regeringskansliet 2020: Meddelande om att förverkliga det europeiska området för utbildning senast 2025. Faktapromemoria 2020/21:FPM28.
- Regeringskansliet 2024: En färdplan mot en europeisk examen. Faktapromemoria 2023/24:FPM55.

- Regeringskansliet 2024: Uppdrag att utreda en särskild ersättningsmodell för utbildning för omställning och vidareutbildning för yrkesverksamma (U 2024:C). U2024/01160. Bilaga protokollsbeslut § 67. 18 april 2024.
- Regeringskansliet 2024: länk: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/ingenjorslandet-sverige/stem-strategin/>. 3 maj 2024.
- Regeringskansliet 2024: länk: <https://www.regeringen.se/artiklar/2024/06/statsministern-deltog-pa-presstraff-om-ai-investering-i-sverige/>. 3 juni 2024.
- Regeringskansliet 2024: länk: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/07/statskontoret-ska-analysera-konsekvenserna-av-universitets-och-hogskolors-administrativa-uppgifter/>
- Region Dalarna 2021: Dalastrategin 2030. Tillsammans för ett hållbart Dalarna. Regional utvecklingsstrategi 2021-2030. <https://www.regiondalarna.se/dalastrategin>
- Riksdagen 2024: https://www.riksdagen.se/sv/aktuellt/aktuelltnotiser/2024/maj/30/kus-granskning-av-regeringen-ar-klar_cms2a32e710-fba3-4878-a6c0-43a9f0007304sv/. Sveriges riksdag, 240530.
- Riksrevisionen 2023: Informationssäkerheten vid universitet och högskolor – hanteringen av skyddsvärda forskningsdata. RiR 2023:20.
- Skolverket & Universitetskanslersämbetet (UKÄ) 2024: Till högskolan från gymnasieskolan. Studenternas prestationer det första studieåret. Universitetskanslersämbetet rapportnummer 2024:1.
- SR 2024, länk: <https://sverigesradio.se/avsnitt/darfor-pratas-engelska-pa-svenska-universitet>. Sveriges Radio, Språket, 240305.
- SR 2024, länk: <https://sverigesradio.se/artikel/jamstalldhetsmyndigheten-blir-kvar-erfar-ekot>. Sveriges Radio, Dagens eko, 240828.
- SvD 2023: <https://www.svd.se/a/y6G1Er/hans-e-andersson-otillrackligt-drag-mot-tunga-administrationen>. Svenska Dagbladet 230403
- SvD 2024, länk: <https://www.svd.se/a/y6Lq4R/eu-attack-mot-google-apple-och-facebook>. Svenska Dagbladet 240325.
- SvD 2024, länk: <https://www.svd.se/a/wAy13P/sa-ska-universitetens-forskning-skyddas-fran-spioner>. Svenska Dagbladet 240412.
- Svensson, P. & Håkansson, O. 2024: På engelska förstår jag ungefär: om anglifieringen av svensk högre utbildning. Morfem, Stockholm.
- SVT 2024: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/northvolt-overger-borlange-drar-sig-ur-satsningen>. Sveriges Television, Lokalt Dalarna, 240619
- SVT 2024: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/dalarna/europas-kraftfullaste-ai-dator-byggs-i-falun-investering-pa-atta-miljarder-kronor>. Sveriges Television, Lokalt Dalarna, 240828
- SVT 2024: länk: <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/regeringen-presenterar-budgetnyheter>. Sveriges Television, 240903
- UHR 2024: Svenska lärosätens deltagande i Europauniversitet. Möjligheter och utmaningar för lärosäten och högre utbildning i Sverige. Universitets- och högskolerådet Rapport 2024:3.
- UHR, Vetenskapsrådet, Vinnova 2024: Ansvarsfull internationalisering. Delrapportering av ett regeringsuppdrag. Universitets- och högskolerådet Rapport 2024:1.
- UKÄ 2024: Kartläggning av administrativ börda vid utvärdering av universitet och högskolor. Uppdrag ur Regleringsbrev för Universitetskanslersämbetet (UKÄ) för 2024, regeringsbeslut 20 dec 2023.
- UKÄ 2024: Akademisk frihet i Sverige - regeringsuppdrag om lärosätenas arbete med att främja och värna akademisk frihet. Universitetskanslersämbetet. Diarienummer: 111-00127-23
- UKÄ 2024: Artificiell intelligens och högskolans utbildningsutbud. Redovisning av ett regeringsuppdrag. Universitetskanslersämbetet. Diarienummer: 1.1.1.-00324-23
- Universitetslärares, 2024, länk: <https://universitetslararen.se/2024/02/08/studenter-stottas-for-att-klara-studierna/>. 240208
- Universitetslärares, 2024, länk: <https://universitetslararen.se/2024/03/25/om-larosatena-upphor-att-vara-myndigheter/>. 240325.

Universitetsläraren, 2024, länk: <https://universitetslararen.se/2024/06/13/ett-overvaldigande-miljardregn-over-sverige/>. 240613.

Universitetsläraren, 2024, länk: <https://universitetslararen.se/2024/09/05/beslutet-om-styrelserna-blev-en-fjader-av-en-hona/>. 240905